

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента кафедри теорії права та прав людини

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Бунчук Оксани Борисівни

на дисертацію Іванюка Руслана Васильовича

«Захист прав людини в умовах збройного конфлікту»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Конституція України (ст. 3) закріплює, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а діяльність держави повинна спрямовуватись на їх утвердження і захист. Вивчення механізмів захисту прав людини – це не просто наукове завдання, а основа функціонування демократичної держави.

Тему дисертаційного дослідження «Захист прав людини в умовах збройного конфлікту» вважаємо дуже актуальною. Також віддамо належне Р. В. Іванюку за певну сміливість у виборі теми: об'єкт її дослідження доволі «болісний» щодо сприйняття українцями, а обсяг проблемних аспектів теми – глобально масштабний в сучасному правовому просторі.

Починаючи з 2014 року, Україна перебуває в умовах збройного конфлікту, спричиненого збройною агресією російської федерації, який у 2022 році переріс у повномасштабну війну. Це призвело до масових порушень прав людини. У таких умовах проблема ефективного захисту прав людини перестала бути абстрактно-теоретичною – вона стала питанням національного виживання і морального обличчя держави.

Війна спричинила безпрецедентну гуманітарну кризу: мільйони біженців, внутрішньо переміщених осіб, поранених, зниклих безвісти, дітей, які втратили батьків. Для України життєво важливо створити ефективну систему правового захисту таких категорій осіб, забезпечити їм доступ до правосуддя, соціальної

допомоги, компенсацій. Тому дослідження, спрямовані на вдосконалення правозахисних механізмів, мають глибоке гуманітарне значення.

Дослідження теми захисту прав людини в умовах збройного конфлікту допомагає зміцнити: принцип верховенства права навіть у надзвичайних обставинах; довіру громадян до держави та її інститутів; правову культуру військових, суддів, правоохоронців. Адже повага до прав людини в умовах війни – це мірило цивілізованості держави, її відмінність від агресора.

Наукова новизна результатів дослідження. Дисертація Р. В. Іванюка відзначається кількома надзвичайно важливими аспектами наукової новизни. По-перше, у дослідженні комплексно проаналізовано ключові проблеми захисту прав людини в умовах збройного конфлікту, роль національної правозахисної системи та міжнародного правосуддя у захисті порушених прав людини, пов'язаних зі збройним конфліктом, застосовність національними судами норм ЄКПЛ та практики ЄСПЛ для захисту прав осіб в умовах збройних конфліктів, а також вивчення можливих моделей застосування правосуддя перехідного періоду для України в умовах збройного конфлікту. По-друге, інновацією дисертаційної роботи є спроба аналізу не лише зобов'язань держави стосовно захисту прав людини в умовах збройного конфлікту, а й чинників та умов обмеження прав людини в умовах збройного конфлікту як підстави для захисту. Дисертант демонструє новий погляд на об'єкт дослідження, правомірно розширюючи аналізовану проблематику.

По-третє, у дисертаційній роботі зроблено висновки та надано пропозиції, які мають важливе значення для науки та практики захисту прав людини в межах національного рівня, в європейському і ширше – світовому контексті. Досі подібні дослідження мали більше вибіркового характеру.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні наукові положення дисертації та висновки і рекомендації, вміщені у ній, є обґрунтованими. Вони базуються на вмілому використанні сукупності наукових методів – загально-філософських, загальнонаукових,

спеціальнонаукових і власне правових. Дисертація добре структурована, відзначається чіткістю та послідовністю викладеного матеріалу.

У першому розділі «Природа та поняття захисту прав людини в умовах збройного конфлікту», загалом присвяченому загально-теоретичній характеристиці природи та поняття захисту прав людини за умов збройного конфлікту, підсумовано, що проблема дослідження захисту прав людини в умовах збройного конфлікту лежить у площині розмежування їх природи, змісту та ролі. Вплив збройного конфлікту в Україні, як правильно зауважує автор, вийшов за рамки прямих порушень прав людини: спричинивши високий рівень руйнувань і перешкод для надання життєво важливих соціальних послуг, він серйозно ускладнив не тільки реалізацію основних прав людини, а також їх захист. Гострим питанням є ситуація, коли держава може заявити про неспроможність захистити основні права людини на непідконтрольних територіях. Тому сьогодні для України постала проблема пошуку нових моделей правозахисної діяльності.

У другому розділі «Реалізація захисту прав людини в умовах збройного конфлікту» Р. В. Іванюк розкриває питання щодо механізму реалізації захисту прав людини в умовах збройного конфлікту. Звертає увагу на те, що розбудова сталого миру неможлива без забезпечення взаємодії національного та міжнародного правосуддя. Зазначено, що національна судова система України фактично вчиться діяти в умовах збройного конфлікту (війни) та справлятися з пов'язаними з ним безпрецедентними викликами, дотримуючись стандартів Ради Європи та вимог ЄКПЛ. Одним з ефективних шляхів удосконалення механізму захисту прав людини в теперішніх умовах, як пропонує автор, має стати правовий моніторинг нормативно-правових актів, у яких закріплюється такий механізм та правове реформування правомочних національних інституцій для захисту прав людини. Дослідник вказує, що особливості захисту прав людини на тимчасово окупованих територіях викликані поєднанням норм національного права, розумінням окупації з точки зору МГП та концепцією

«ефективного контролю» у тлумаченні ЄСПЛ, що визначає екстратериторіальні зобов'язання окупаційної держави.

Третій розділ дисертації «Обмеження прав людини в умовах збройного конфлікту як підстава для захисту» присвячено дослідженню питання обмеження прав людини в умовах збройного конфлікту з метою захисту прав людини. Автором роботи зроблено висновок про те, що обмеження прав людини під час збройного конфлікту є складним, але важливим механізмом забезпечення захисту людини та підтримання суспільного порядку. Баланс між потребами національної чи світової безпеки й захистом основоположних прав та свобод гарантує збереження людської гідності, запобігання невинуватим людським стражданям, та загалом захисту людини. Забезпечення того, що будь-які обмеження прав людини є необхідними, пропорційними та підлягають суворому нагляду, має важливе значення для запобігання зловживанням у правозахисній сфері.

Підкреслимо, що в основній частині дисертації Р. В. Іванюк засвідчив вміння глибоко аналізувати досліджуваний матеріал. Підтверджуємо також достовірність висновків, яких доходить дисертант, відзначаємо, що вони логічно випливають зі змісту роботи, належним чином відображають основні результати, досягнуті в дисертації. Список використаних джерел достатньо обширний (392 позицій, значна частина з яких – іноземні джерела).

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що висновки дисертації можуть бути використані у науково-дослідній роботі, для розробки та удосконалення положень нормативно-правових актів у сфері захисту прав людини в умовах збройного конфлікту, у правозастосуванні, для вдосконалення положень щодо захисту прав людини в умовах збройного конфлікту відповідно до міжнародно правових стандартів, для використання судової практики ЄСПЛ національними судовими установами України, в освітньому процесі для розробки навчально-методичних комплексів, навчальних посібників, підручників та викладанні відповідних навчальних

дисциплін, в інформаційно-аналітичній сфері для розширення знань про захист прав людини в умовах збройного конфлікту.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

1. У дисертаційній роботі наголошується, що проблема дослідження захисту прав людини в умовах збройного конфлікту у загальній теорії прав людини, міжнародному праві прав людини та міжнародному гуманітарному праві лежить у площині розмежування їх природи, змісту та ролі: хоча мають різні історичні та доктринальні корені, але переслідують спільну мету – захист прав людини, а їх норми можна розглядати як взаємодоповнюючі джерела зобов'язань у ситуаціях збройних конфліктів. Що спонукало автора вибрати саме ці три ракурси аналізу проблематики захисту прав людини в умовах збройного конфлікту?

2. Характеризуючи українську модель перехідного правосуддя, дисертант наголошує, що «незалежно від того, який досвід застосування перехідного правосуддя не обрала б Україна, найважливіше – ця концепція має відповідати міжнародним стандартам прав людини». Аналіз масових порушень прав людини в Україні останніх років все чіткіше підкреслює неефективність та слабкість міжнародних стандартів, сформованих ще у минулому столітті. Які шляхи подолання такої ситуації бачить автор дисертації? Як повернути міжнародним стандартам прав людини репутаційну значущість?

3. У третьому розділі дисертаційного дослідження «Обмеження прав людини в умовах збройного конфлікту як підстава для захисту» автор приділяє увагу складному питанню санкцій – політичного та економічного характеру. На нашу думку, важливо уточнити, яким чином санкції можуть одночасно сприяти досягненню цілей і, разом з тим, не порушувати фундаментальні права людини?

Наведені зауваження не мають принципового характеру і ніяким чином не применшують загального позитивного враження від дисертаційної роботи Р. В. Іванюка, не впливають на позитивну оцінку та не знижують науково-практичного значення дослідження. Дисертація виконана на високому

теоретико-методологічному рівні, є цілісною та завершеною роботою. Пропонуємо надрукувати дисертацію у вигляді монографії.

Отже, мета дисертаційної роботи досягнута, а сама дисертація є цілком завершеною працею. Найвагоміші положення та висновки дисертації Р. В. Іванюка викладені повною мірою у наукових працях автора, з яких 5 статей – у наукових фахових виданнях України, 5 тез доповідей на наукових конференціях. Не можемо обійти увагою дослідження, виконане Р. В. Іванюком у співавторстві з іншими науковцями та опубліковане у фаховому іноземному виданні, що включене до рейтингових наукометричних баз Scopus, Web of Science Core Collection. Публікації чітко та обгрунтовано відображають наукові результати, висновки дисертаційного дослідження. Кількість друкованих праць відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (зі змінами, внесеними, згідно Постановою Кабінету Міністрів України № 431 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р.).

Дисертація є самостійним дослідженням Р. В. Іванюка з чітко обгрунтованими та сформульованими положеннями та висновками, відображеними у власних наукових публікаціях дисертанта. Усі наукові праці Р. В. Іванюка, у яких відображено основні результати дисертації, вдало розкривають зміст дисертаційного дослідження. У роботі не виявлено ознак академічного плагіату.

Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим правилам і вимогам. Дисертаційна робота Руслана Васильовича Іванюка на тему «Захист прав людини в умовах збройного конфлікту», що подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, у якому отримані нові науково обгрунтовані результати, що є цінним внеском у вітчизняну юриспруденцію.

За своїм змістом, завершеністю, науковою новизною, достовірністю отриманих результатів, теоретичним і практичним значенням дисертаційна робота «Захист прав людини в умовах збройного конфлікту» відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (зі змінами, внесеними, згідно Постановою Кабінету Міністрів України № 431 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р.), а її автор, Іванюк Руслан Васильович, заслуговує на присудження ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний рецензент:

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
теорії права та прав людини
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

Оксана БУНЧУК

Підпис *Бунчук О.* засвідчує
Учений секретар Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
Сидорівська Н.
" 03 " листопада 2024 р.

